

MARIUSZ BALCEREK

*Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska
w Toruniu*

Eksport danych do menedżerów bibliografii w bibliografiach regionalnych. Konieczność czy niepotrzebny element?

Wprowadzenie

Pomysł tworzenia polskiej bieżącej bibliografii regionalnej zrodził się przed II wojną światową. Wówczas w „Dzienniku Wileńskim” zaczęto publikować *Urzędową Bibliografię Regionalną*. Była to bibliografia przedmiotowa rejestrująca materiały ukazujące się na terenie północno-wschodnich województw ówczesnej RP: wileńskiego, nowogrodzkiego, poleskiego i białostockiego. Od tamtego czasu wiele się zmieniło. Liczba baz, ich zasięg, metodyka tworzenia i sposób prezentacji uległy daleko idącemu rozwojowi¹.

Główne cele bibliografii pozostały jednak niezmienione. W dalszym ciągu ma ona za zadanie dostarczanie informacji o dokumentach, a także pomoc w kształtowaniu życia naukowego, kulturalnego i społecznego. W ramach ogólnej misji znajduje się również wkład bibliografii w edytorstwo naukowe poprzez dostarczanie elementów bibliograficznych aparatu naukowego². Celem artykułu jest bliższe przyjrzenie się udziałowi bibliografii,

1 J. Sadowska, *Polska bibliografia regionalna z perspektywy półwiecza. Koncepcje i realia*, „Przegląd Biblioteczny” 2011, r. 79, nr 4, s. 450–463.

2 *Bibliografia: metodyka i organizacja*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 2000, s. 14–15.

przede wszystkim regionalnych, w procesie zapewniania odbiorcom dostępu do danych wykorzystywanych w trakcie tworzenia aparatu naukowego (bibliografia i przypisy). Aby tego dokonać, przeprowadzimy analizę wykorzystania możliwości eksportu elementów bibliograficznych do menedżerów bibliografii (ang. *Bibliographic/Citation/Reference Management Software*) w wybranych regionalnych bazach bibliograficznych. Uzyskane wyniki porównamy z informacjami uzyskanymi z bibliotek uniwersyteckich oraz baz naukowych. Na koniec spróbujemy odpowiedzieć na pytania, jak wygląda współpraca bibliografii regionalnych z menedżerami? Czy jest ona standardem, czy rzadkością? Jak przedstawia się trend? Czy jest ona traktowana przez regionalnych bibliografów jako konieczność czy niepotrzebny element?

Dodatkowo zastanowimy się nad zwiększeniem potencjału drzemiącego w bazach za pomocą dodania do opisu w formacie MARC 21 elementów pozwalających na lepszą identyfikację tekstów (DOI – ang. *Digital Object Identifier*)³ oraz autorów (ORCID – ang. *Open Researcher and Contributor Identifier*)⁴. Zalet ustalenia twórcy i dzieła nie trzeba wyjaśniać. Warto za to zwrócić uwagę na możliwość powiązania opisów bibliograficznych z rekordami funkcjonującymi w innych bazach. Ma to duże znaczenie przy współpracy bibliografii z menedżerami. Do tych drugich może być wówczas wprowadzone ujednoczone, a przez to pozbawione błędów metadane.

Badania nad relacjami pomiędzy menedżerami a bazami danymi były już prowadzone, ale nigdy nie objęły one swoim zasięgiem polskich bibliografii regionalnych, co jest głównym celem niniejszego tekstu⁵.

Bibliografie regionalne w Polsce w 2018 roku

Bibliografie regionalne tworzone są przez ośrodki pełniące rolę wojewódzkich bibliotek publicznych (WBP). Podstawą prawną tych działań jest art. 20, ust. 1, pkt. 2 *Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*, gdzie ustawodawca nakazuje WBP: *opracowywanie i publikowanie bibliografii regionalnych*⁶.

3 International DOI Foundation, *Frequently asked questions about the DOI® system*, <https://www.doi.org/faq.html>.

4 ORCID, *About*, <https://orcid.org/>.

5 D. Hull, S. R. Pettiferi D. B. Kell, *Defrosting the Digital Library: Bibliographic Tools for the Next Generation Web*, „PLOS computational biology” 2008, Vol. 4, iss. 10, <https://doi.org/10.1371/journal.pcbi.1000204>; M. Roszkowski, *Zarządzanie przypisami bibliograficznymi z wykorzystaniem menedżerów bibliografii na przykładzie aplikacji Mendeley*, „Warsztaty Bibliotekarski” 2015, nr 2, <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/zarzadzanie-przypisami-bibliograficznymi-z-wykorzystaniem-menedzerow-bibliografii-na-przykladzie-aplikacji-mendeley>; J. Kratochvil, *Srovnání správnosti bibliografických citací vygenerovaných citační mimanažery Citace PRO, EndNote, Mendeley, RefWorks a Zotero pro vybrané citační styly*, „ProInflow: Časopis pro informačnictví” 2016, Vol. 8, no 2, s. 118–153.

6 *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*, Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm., art. 20, ust. 1, pkt 2.

Obecnie funkcjonuje w Polsce 18 tego typu instytucji. W dwóch województwach mamy po dwie WBP. W kujawsko-pomorskim: Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Bydgoszczy oraz Wojewódzką Bibliotekę Publiczną – Książnicę Kopernikańską w Toruniu, a w lubuskim Wojewódzkie i Miejskie Biblioteki Publiczne w Gorzowie Wielkopolskim i Zielonej Górze. W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego mamy do czynienia z dwiema podbazami, ale dostępnymi w jednym OPAC-u, podczas gdy w województwie lubuskim funkcjonują dwie osobne bibliografie w dwóch oddzielnych katalogach.

Mówiąc o efektach prac bibliograficznych WBP nie można zapomnieć o wkładzie w tę pracę samorządowych bibliotek publicznych niższego szczebla. Z rezultatów ankiety przeprowadzonej wśród WBP w 2014 r. wynika, że najsilniej z nimi współpracują biblioteki powiatowe dystansujące w tym zakresie miejskie i gminne ośrodki⁷. Odpowiedzi udzielane w tej ankiecie przedstawiła i omówiła Krystyna Kasprzak w dwuczęściowym artykule, który stanowi obecnie najbardziej aktualne źródło informacji o stanie organizacji prac nad bibliografiami regionalnymi w WBP⁸.

Menedżery bibliografii

Jeszcze kilka lat temu standardem w procesie przeprowadzania kwerendy było zapisywanie wyników poszukiwań bibliograficznych na fiszkach⁹. Metody ich sporządzania uczono studentów kierunków humanistycznych na początku studiów. Dzisiaj powoli odchodzi się od tej praktyki na rzecz menedżerów bibliografii. Najprościej rzecz ujmując, menedżery bibliografii to programy komputerowe pomagające w pracy nad kwerendą, dodatkowo ułatwiające organizację zebranych danych i proces cytowania zebranych materiałów w tekście.

Dane bibliograficzne do menedżera pozyskuje się na dwa sposoby. Pierwszy polega na ręcznym wprowadzeniu elementów bibliograficznych do formularza, a drugi wykorzystuje dane pochodzące z katalogów, bibliografii i innych baz. Pobierać je można w postaci osobnych plików lub przechwytywać za pomocą dodatków do przeglądarek internetowych. Ponadto program umożliwia gromadzenie i zarządzanie zebrany materiałem bibliograficznym, coraz częściej wzbogaconym dodatkowymi metadanymi (streszczenia, słowa kluczowe) i pełnymi tekstami w formacie PDF.

7 K. Kasprzak, *Bibliografia regionalna. Organizacja prac bibliograficznych w wojewódzkich ośrodkach bibliograficznych*, cz. 1, „Bibliotekarz” 2015, nr 3, s. 16–17.

8 Tamże, s. 11–20; K. Kasprzak, *Bibliografia regionalna. Organizacja prac bibliograficznych w wojewódzkich ośrodkach bibliograficznych*, cz. 2, „Bibliotekarz” 2015, nr 4, s. 9–13.

9 M. Pawlak, J. Serczyk, *Podstawy badań historycznych. Skrypt dla studentów I roku historii*, Bydgoszcz 1992, s. 61–63.

Rola menedżerów nie kończy się jednak na zebraniu, gromadzeniu i zarządzaniu wynikami kwerendy. Na dalszym etapie pracy program pomaga we wprowadzaniu odnośników do zebranych materiałów do tekstu. Dzięki niemu tworzymy w oparciu o zebraną bazę przypisy i bibliografie załącznikowe. Możemy oczywiście dane dowolnie edytować (uzupełniać bazę, zmienić styl bibliografii, modyfikować zakres stron itd.), co jest dużym ułatwieniem w procesie pisania. To wszystko jest możliwe dzięki integracji menedżera z edytorem tekstu. Dotyczy to zarówno rozwiązań komercyjnych (MS Office), jak i darmowych (Libre Office i Open Office).

Korzystanie z menedżerów staje się coraz powszechniejsze. Łatwość i szybkość dostosowania tekstu do wymogów stawianych przez poszczególne redakcje czyni z takiego programu niezbędne narzędzie każdego badacza. Obecnie do wyboru mamy kilka tego typu aplikacji. Najpopularniejszymi z nich są: Zotero, Mendeley oraz EndNote. Z pozostałych wymienić należy Citavi, RefWorks i Papers¹⁰.

Możliwości współpracy bibliografii regionalnych z menedżerami bibliografii

Czy menedżery bibliografii można wykorzystać w bibliografiach regionalnych? Odpowiedź brzmi tak. Piszący te słowa ma nadzieję, że jest to ogromna szansa dla baz tworzonych przez WBP. Jadwiga Woźniak-Kasperek w opublikowanym 4 lata temu artykule napisała: *Bez wątpliwości bibliografie, żeby nie przegrać wyścigu z czasem, którego jednym z wyznaczników jest wzrost znaczenia i potencjału WWW, muszą istnieć w sieci. I nie chodzi tu o to, żeby udostępniać jakieś dane, ale żeby robić to tak, aby nie zmniejsz-*

10 D. Piotrowski, *Zotero – naukowe narzędzie nowej generacji*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2009, r. 2, nr 1, s. 135–46; E. Kulczycki, *Porównanie menedżerów bibliografii*, w: *Warsztat badacza*, http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/porownanie-menedzerow-bibliografii/; E. K. Yamakawa i in., *Comparativo dos softwares de gerenciamento de referências bibliográficas: Mendeley, EndNote e Zotero*, „Transinformação” 2014, Vol. 26, no 2, s. 167–76, <https://doi.org/10.1590/0103-37862014000200006>; T. Piekot, G. Zazeczny, *Menadżer bibliografii – czyli co?*, „Przegląd Uniwersytecki” 2014, t. 20, nr 1, s. 22–24; M. Parfieniuk, *Zarządzanie danymi bibliograficznymi za pomocą narzędzi informatycznych*, w: *Metody badań naukowych z przykładami ich zastosowania*, red. B. Poskrobko, Białystok 2012, s. 217, 221–25, 229–236; K. Stępień, *W stronę Bibliografii 2.0: menedżer cytowań bibliograficznych Zotero*, „Folia Bibliologica” 2015, nr 55, s. 187–92, <https://doi.org/10.17951/fb.2013.55.183>; M. Roszkowski, *Zarządzanie przypisami bibliograficznymi...*; W. M. Czarski, *Narzędzia informatyczne wspomagające pracę nowoczesnego naukowca*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2017, nr 1, s. 202, <https://doi.org/10.15584/eti.2017.1.27>; J. M. Mantikayan, M. A. Abdulgani, *Tools for Researcher: Assessing and Selecting Citation Management Software*, https://www.researchgate.net/publication/321747718_Tools_for_Researcher_Assessing_and_Selecting_Citation_Management_Software?enrichId=rgreq-a6763f8f9e9654baa372_fc26d62b7ce3-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlO_zMyMTc0NzcwODtBUzo1NzA2NTYzNjAw_NjcwNzJAMTUxMzA2NjQ_4NjQxNw%3D%3D&el=1_r_2&_esc=publicationCoverPdf; *Comparison of reference management software*, w: *Wikipedia* https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Comparison_of_reference_management_software&oldid=827336464.

szac potencjału intelektualnego i zasięgu oddziaływania bibliografii.¹¹ Ułatwienie badaczom prostego i szybkiego tworzenia kompletnych opisów bibliograficznych w oparciu o bazy regionalne za pomocą dedykowanych programów będzie krokiem do przodu, pozwalającym bibliografom zachować ich rolę i znaczenie w życiu naukowym i kulturalnym. Jak się poniżej przekonamy, dzisiaj wszyscy zainteresowani tematyką regionalną w większości przypadków nie mają możliwości posługiwania się menedżerami w bazach tworzonych przez WBP.

Bibliografom w ostatnich latach wyrosła bardzo silna konkurencja w postaci takich baz jak Google Scholar, BazHum, BazTech, czy DOAJ. Czytelnik oprócz samych opisów bibliograficznych może znaleźć tam bardzo często również pełne teksty¹². Bazy te gromadzą jednak wyłącznie, albo przede wszystkim, materiały o naukowym charakterze. Te rejestrowane przez bibliografie regionalne nie są tam zindeksowane. Tym samym pojawia się nisza do zagospodarowania dla baz tworzonych przez WBP. Warto, aby bibliografie regionalne skorzystały z tej szansy.

Bazy naukowe współpracują z menedżerami już od lat 80. ubiegłego stulecia¹³. O stopniu zaawansowania tego procesu doskonale świadczy zdanie wspomnianej już Jadwigi Woźniak-Kasperek, która krytykuje wyłączenie przedmiotowe podejście do bibliografii, będącej coraz częściej jedynie źródłem danych do programów w rodzaju Zotero lub Mendeley¹⁴.

Analiza współpracy bibliografii regionalnych z menedżerami bibliografii

Chcąc odpowiedzieć na pytanie, jak wygląda współpraca regionalnych bibliografii z menedżerami, dokonamy prostej analizy możliwości i ograniczeń baz tworzonych przez WBP. Badaniom poddanych zostanie 17 bibliografii. Interesować będzie nas instytucja sprawcza, program, w którym publikowane są dane (w przypadku wielu opcji wybrano ten, w którym pokazano najnowsze dane) oraz możliwość ich eksportu i generowania gotowego opisu bibliograficznego w najbardziej popularnych stylach (APA –

11 J. Woźniak-Kasperek, *Bibliografia w cyfrowej przestrzeni informacyjnej*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 2014, nr 49, s. 19.

12 J. Sadowska, *Bibliografia dziedzinowa dzisiaj – znaczenie i przyszłość*, „Materiały Konferencyjne EBIB” 2017, nr 25, s. 8, http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/download/582/722.

13 O. Patashnik, *BibTeXing*, <http://bibtextml.sourceforge.net/bttdoc.pdf>; J. East, *Academic libraries and the provision of support for users of personal bibliographic software: a survey of Australian experience with EndNote*, „LASIE (Library Automated Systems Information Exchange)”, Vol. 32, no 1, s. 64.

14 J. Franke, J. Woźniak-Kasperek, *Słowo wstępne*, w: *Bibliografi@. Historia, teoria, praktyka*, red. J. Franke i J. Woźniak-Kasperek, Warszawa 2016, s. 9; J. Woźniak-Kasperek, *Bibliografia a katalog biblioteczny – dyskusja o pojęciach i terminach*, „Przegląd Biblioteczny” 2015, r. 83, nr 4, s. 518.

American Psychological Association, Chicago/Turabian, czy MLA – Modern Language Association). Do testów wykorzystano programy Zotero (wersja 5.0.35.1), Mendeley (wersja 1.17.13) i EndNote (wersja X8.2).

Szczególnie interesująca nas kwestia pobierania danych została podzielona na zagadnienia dotyczące eksportu plików w najczęściej używanych formatach (BibTeX lub RIS) oraz możliwość wykorzystania dodatków do przeglądarek internetowych. Spośród tych ostatnich wybrano rozszerzenia do programu Chrome, gdzie dostępne są rozszerzenia: Zotero Connector (wersja 5.0.36; ZC), Mendeley Importer (wersja 2.0.46; MI) i Capture EndNote Reference (wersja 1.0; CER); tylko w tej przeglądarce dostępne są wszystkie trzy dodatki. Oprócz samej możliwości eksportu danych w plikach lub za pomocą przeglądarki, sprawdzono ich kompletność. Próbując wprowadzić dane do menedżera podejmowano każdorazowo trzy próby. Badaniem objęto zarówno dokumenty samoistne wydawniczo – książki, jak i niesamoistne – artykuły z czasopism i rozdziały prac zbiorowych.

Wyniki dla poszczególnych elementów mają dwie oceny: (T) tak lub (N) nie. Oprócz oczywistych sytuacji, o przyznaniu jednej lub drugiej decydowała dokładna ocena uzyskanych danych. Pisząc wprost, jeśli otrzymany opis wymagał tylko drobnych uzupełnień, to uzyskiwał pozytywną ocenę. W odwrotnym przypadku rezultat był negatywny.

Pragnąc pokazać wyniki analizy bibliografii regionalnych na szerszym tle porównawczym, identycznemu testowi poddano również katalogi WBP, a także wybranych bibliotek uniwersyteckich oraz bazy danych, z których korzystają bibliografowie. Podobne badania już wykonywano, choć nikt do tej pory nie zbadał polskich bibliografii regionalnych¹⁵.

Ze względu na podobieństwo wyników w ramach tego samego oprogramowania omówimy rezultaty badań w ich obrębie. Obecnie WBP korzystają z 8 systemów bibliotecznych (Aleph, MAK+, MAKWWW, Patron, Primo, Prolib, Sowa i Symphony). Sześć z nich służy do przedstawiania bibliografii regionalnej (Aleph, MAKWWW, Patron, Primo, Prolib i Sowa).

15 J. A. Cordon-García, H. Martín-Rodero, J. Alonso-Arévalo, *Gestores de referencias de última generación: análisis comparativo de RefWorks, EndNote Web y Zotero*, „El profesional de la información” 2009, Vol. 18, no 4, s. 445–455, <https://doi.org/10.3145/epi.2009.jul.14>; M. Fitzgibbons, D. Meert, *Are Bibliographic Management Software Search Interfaces Reliable?: A Comparison between Search Results Obtained Using Database Interfaces and the EndNote Online Search Function*, „The Journal of Academic Librarianship” 2010, Vol. 36, iss. 2, s. 144–150 <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2010.01.005>; E. Jenny, *Users and citation management tools: use and support*. „Reference Services Review” 2013, Vol. 41, iss. 4, s. 639–659, <https://doi.org/10.1108/RSR-02-2013-0007>; M. Roszkowski, *Zarządzanie przypisami bibliograficznymi...*; J. Kratochvil, *Srovnání správnosti bibliografických...*, s. 118–153.

Tab. 1. Eksport danych z katalogów i bibliografii WBP (przełom lutego i marca 2018 r.).

Lp.	Instytucja	Baza	Program	Eksport danych								Cytowanie
				Do pliku				Przeglądarka				
				BiBteXt	RIS	EndNote	Inne	Zotero	Mendeley	EndNote		
1.	Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego	Katalog	Primo	T	T	N	T	T	T	N	T	
		Bibliografia	Primo	T	T	N	T	T	N	N	T	
2.	Biblioteka Śląska	Katalog	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N	
		Bibliografia	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N	
3.	Dolnośląska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu	Katalog	Primo	T	N	N	N	T	T	N	T	
		Bibliografia	Primo	T	N	N	N	N	N	N	T	
4.	Książnica Podlaska w Białymstoku	Katalog	Patron	N	N	N	N	N	T	N	N	
		Bibliografia	Patron	N	N	N	N	N	N	N	N	
5.	Książnica Pomorska w Szczecinie	Katalog	Aleph	N	N	N	N	T	N	N	N	
		Bibliografia	Aleph	N	N	N	T	T	N	N	N	
6.	WiMBP w Bydgoszczy oraz WBP – Książnica Kopernikańska w Toruniu	Katalog	Prolib	N	N	N	N	N/T ¹	N	N	N	
		Bibliografia	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N	
7.	WiMBP w Gdańsku	Katalog	Patron	N	N	N	N	N	T	N	N	
		Bibliografia	Patron	N	N	N	N	N	N	N	N	
8.	WiMBP w Gorzowie Wlkp.	Katalog	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N	
		Bibliografia	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N	
9.	WiMBP w Rzeszowie	Katalog	Sowa	N	N	N	T	N	N	N	N	
		Bibliografia	Sowa	N	N	N	T	N	N	N	N	
10.	WiMBP w Zielonej Górze	Katalog	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N	
		Bibliografia	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N	
11.	WBP i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu	Katalog	Sowa	N	N	N	T	N	N	N	N	
		Bibliografia	Sowa	N	N	N	T	N	N	N	N	

12.	WBP w Krakowie	Katalog	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N
		Bibliografia	Sowa	N	N	N	T	N	N	N	N
13.	WBP w Kielcach	Katalog	MA-KWWW	N	N	N	N	N	N	N	N
		Bibliografia	MA-KWWW	N	N	N	N	N	N	N	N
14.	WBP w Lublinie	Katalog	Primo	N	T	T	T	T	T	T	T
		Bibliografia	MA-KWWW	N	N	N	N	N	N	N	N
15.	WBP w Łodzi	Katalog	Symphony/MAK	N	N	N	N	N/N	T/N	N/N	N
		Bibliografia	Sowa	N	N	N	N	N	N	N	N
16.	WBP w Olsztynie	Katalog	MAK+	N	N	N	N	N	N	N	N
		Bibliografia	MA-KWWW	N	N	N	N	N	N	N	N
17.	WBP w Opolu	Katalog	Sowa	N	N	N	T	N	T	N	N
		Bibliografia	Sowa	N	N	N	T	N	N	N	N

Źródło: opracowanie własne.

Zacznijmy przegląd wyników od zagadnienia eksportu danych w postaci pliku w jednym z popularnych formatów BibTeX lub RIS (Tab. 1). Najwięcej, bo aż pięć baz jest publikowanych w programie Sowa: 2 – w wersji SOWA4, 1 – w SOWA3 i 2 – SOWA2. W żadnej z nich nie ma możliwości pobrania pliku w jednym z powyższych formatów. Zamiast tego pięć baz oferuje eksport w formie pliku ISO 2709 z rozszerzeniem MRC. W przypadku wersji OPAC 4.1.0 i 3.25.3 pobranie pliku odbywa się bezproblemowo. Nie radzi sobie z tym Sowa WWW. Wyeksportowane pliki zdołano zaimportować tylko do Zotero. W samych opisach pojawił się jeden błąd, który objawia się brakiem numeru czasopisma.

Kolejną grupę liczącą cztery bazy stanowią bibliografie publikowane w programie Prolib. Niestety w żadnej nie ma możliwości eksportu plików z danymi. Podobnie jest w programie MAKWWW wykorzystywanym przez trzy bibliografie. Wyjątkiem jest lubelska baza pozwalająca na eksport danych w pliku ISO z rozszerzeniem MRC i błędem w postaci braku numeru czasopisma. Dwie bibliografie wykorzystujące program Patron nie zapewniają opcji pobierania plików.

Zupełnie inaczej ma się sprawa w przypadku dwóch baz publikowanych w Primo. W obydwu przypadkach mamy możliwość pobrania plików z danymi. We Wrocławiu dostępny mamy format BibTeX, natomiast w Warszawie – BibTeX, RIS, a także EndNote i RefWorks. Z ich importem nie mamy

problemu. W opisie brakuje całej cytaty wydawniczej (tytuł czasopisma, numer, strony) oraz roku wydania, co jest już dużym niedociągnięciem.

Tylko jedna baza opublikowana została w programie Aleph. Nie oferuje on eksportu danych w żadnym z popularnych formatów. Zamiast tego, po wybraniu opcji „Zapisz/Wyślij”, możemy pobrać opis jako „MARC Format” z rozszerzeniem SAV. Od razu zaznaczyć należy, że takie rozwiązanie jest niewygodne. Taki format czytany jest tylko przez Zotero. Uzyskane w ten sposób dane są niekompletne, gdyż brakuje numeru czasopisma.

Rys. 1. Eksport metadanych z bibliograficznych OPAC-ów WBP w postaci plików.

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, na 17 baz tylko 6 oferuje eksport danych w postaci pliku, czyli 35% (Rys. 1). Format BibTeX zapewniają zaledwie dwie bazy (Primo), a RIS jedna (Primo w Warszawie), co daje 12%. Cztery katalogi generują pliki w postaci ISO 2709 z rozszerzeniem MRC (Sowa) i „MARC Format” z zakończeniem SAV (Aleph). Z importem danych w popularnych formatach BibTeX i RIS nie ma problemu. Natomiast z rzadkimi rozszerzeniami MRC i SAV radzi sobie tylko program Zotero. We wszystkich przypadkach kompletność danych nie jest całkowita. Najczęściej brakuje numeru przy czasopiśmie, co należy później uzupełnić ręcznie.

Drugim badanym kryterium jest współpraca bibliografii z dodatkami do przeglądarek internetowych najpopularniejszych menedżerów: ZC, MI i CER (Tab. 1). Zaczniemy od najliczniej występującego systemu Sowa (5 baz). ZC pobiera z niego jedynie tytuł, a w przypadku łódzkiej bazy nawet to się nie udaje. Test z CER daje identyczny wynik. Natomiast za pomocą rozszerzenia MI nie jesteśmy w stanie pobrać żadnych danych z bazy bibliograficznej opublikowanej w programie Sowa.

Żaden z trzech dodatków nie radzi sobie z danymi z bibliograficznych baz w systemie Prolib (4 bazy). Tak samo jest w przypadku programów MAKWWW (2 bazy) i Patron (2 bazy). Nieco lepiej wypada test baz opublikowanych za pomocą Primo. ZC nie widzi tytułu czasopisma/pracy zbiorowej, numeru oraz stron. CER rozpoznaje jedynie tytuł, a MI nie pobiera nawet tego elementu. Z bibliografią w programie Aleph radzi sobie tylko ZC. Pobrany opis należy jednak uzupełnić o numer czasopisma, a także informacje o dodatku do niego.

Rys. 2. Współpraca bibliograficznych OPAC-ów WBP z dodatkami do przeglądarki.

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, na 17 baz tylko 3 współpracują z ZC (18%), za to żadna z MI i CER (Rys. 2). Na dodatek, pobrane dane wymagają każdorazowo ręcznych uzupełnień.

Rys. 3. Generowanie gotowych cytowań przez bibliograficzne OPAC-i WBP.

Źródło: opracowanie własne.

Trzecim badanym kryterium jest generowanie przez bibliograficzne katalogi gotowych cytowań (Tab. 1). Test ten przeszły jedynie dwie bazy w pro-

gramie Primo (13%) (Rys. 3). Obydwie zapewniają cytowania w stylach APA, Chicago/Turabian, Harvard i MLA, które zawierają wszystkie elementy. Niestety, minusem jest ich prezentacja, jedynie imitująca poprawne zapisy. Na przykład, przed tytułami czasopism występują dwa ukośniki, czego nie powinno być. Dalej, w stylach APA, Chicago i MLA przed numerami stron nie podaje się skrótów (s. lub S.). W efekcie wszystkie generowane cytowania wymagają edycji lub stworzenia ich ręcznie od nowa.

Podsumowując wyniki współpracy regionalnych baz z menedżerami, można śmiało stwierdzić, że nie funkcjonuje ona dobrze. Te narzędzia w większości nie zostały jeszcze dostosowane do współpracy z menedżerami. Tam gdzie już to wdrożono, kompletność pobieranych danych w postaci plików, gotowych cytowań lub za pośrednictwem dodatków do przeglądarki, wymaga edycji, często daleko posuniętej.

Analiza współpracy katalogów WBP z menedżerami bibliografii

Przejdźmy teraz do katalogów WBP. Obecnie w użyciu jest 7 systemów (Aleph, MAK, Patron, Prolib, Primo, Sowa i Symphony). W większości przypadków katalogi generują identyczne wyniki jak bazy bibliograficzne, dlatego skupimy się jedynie na różnicach. W najliczniej występującym systemie Prolib widzimy, że 3 spośród 5 katalogów współpracuje z dodatkiem MI. To samo można zaobserwować w nowej wersji OPAC-a o nazwie Integro, z której Mendeley potrafi pobrać dane. Na tę chwilę Integro jest wdrażany w Bydgoszczy i Toruniu.

Żadnych różnic nie zanotowaliśmy w przypadku systemu Sowa. W lubelskim katalogu wykorzystującym Primo (bibliografia w programie MAKWWW) program ten zapewnia eksport danych w plikach RIS, a oprócz tego także EndNote i RefWorks. Opis można pobrać przy pomocy wszystkich trzech dodatków do przeglądarek. Cytowania generowane w stylach APA, Chicago/Turabian i MLA wyglądają poprawnie. Jedyne błędy związane jest z uwzględnianiem jako autora także wydawcy, co objawia się przy eksporcie pliku i podczas użycia dodatku do przeglądarki. Ten sam problem widoczny jest także w warszawskim katalogu, natomiast pozbawiony go jest wrocławski OPAC.

Porównując bazę bibliograficzną z katalogiem w programie Patron (2 biblioteki) widzimy, że MI bez problemu pobiera dane z drugiego źródła, ale nie radzi sobie z regionalnymi bazami. Łódzki katalog w programie Symphony, co warto odnotować, dobrze współgra z MI, ale nie generuje plików i gotowych cytowań. MAKWWW w Łodzi i MAK+ w Olsztynie w ogóle nie współpracują z menedżerami.

Podsumowując wyniki współpracy katalogów WBP z menedżerami, można śmiało stwierdzić, że kooperacja układa się tutaj lepiej. Kryterium eksportu w osobnym pliku spełnia 29% katalogów (w bibliografii 35%), współpracy z dodatkami 47% (w bibliografii 18%), a gotowe cytowania generuje 17% (w bibliografii 13%). Opisy książek, prostsze, pozbawione cytaty wydawniczej, są kompletne. Dotyczy to wszystkich dróg ich pozyskiwania. Gloria Osácar-Arraiza w 2011 r. sugerowała, że braki w cytacie wydawniczej przy eksporcie danych do menedżerów wynikają z błędnej zawartości pola 773, gdzie znajdują się takie elementy opisu jak: tytuł czasopisma, data, numer/tom/zeszyt i strony¹⁶. W polskich bibliografiach regionalnych ten element opisu jest poprawny, dlatego problemu należy szukać gdzieś indziej. Pewną wskazówką jest różnica pomiędzy bazami bibliograficznymi a katalogami wykorzystującymi program ProLib (Gorzów Wlkp., Katowice i Zielona Góra) i Patron (Białystok i Gdańsk). Wydaje się, że w przypadku baz bibliograficznych zablokowano możliwość eksportu danych za pomocą portu Z39.50¹⁷.

Na koniec należy dodać, że w instrukcji do najnowszej wersji modułu bibliografii w systemie ProLib jest omówiona procedura eksportu danych do *Polskiej Bibliografii Naukowej* (PBN) w formacie XML¹⁸. PBN, jak zobaczymy później, świetnie współpracuje z menedżerami, co tylko potwierdza tezę o problemie tkwiącym w ustawieniach OPAC-ów lub ich technicznych ograniczeniach.

Analiza współpracy katalogów i baz bibliotek uniwersyteckich z menedżerami bibliografii

Do analizy wybrano uniwersyteckie biblioteki z 18 miast, gdzie funkcjonują WBP. Dla Warszawy zdecydowano się na Bibliotekę Uniwersytecką (BUW), w Krakowie na Bibliotekę Jagiellońską (BJ), natomiast w Lublinie zarówno na Bibliotekę Uniwersytecką KUL, jak i Bibliotekę UMCS. W odniesieniu do bibliografii, zdecydowano się poddać testowi bazy publikacji pracowników, tworzone na prawie każdej uczelni. Przy analizie katalogów posłużono się rozwiązaniami zastosowanymi w multiwyszukiwarkach (w niektórych bibliotekach funkcjonują równoległe dwa systemy).

16 G. Osácar-Arraiza, *La etiqueta 773 del MARC 21 y los gestores de referencias bibliográficas*, <http://eprints.rclis.org/16009/>.

17 A. Wareesa-ard, *EndNote vs Zotero in searching library catalog via Z39.50 of academic libraries in Thailand*, w: *Proceedings of the 6th International Conference on Security of Information and Networks – SIN '13*, s. 411–412, <https://doi.org/10.1145/2523514.2523571>.

18 Sygnity Business Solutions S.A., *Bibliografia zmiany wersja 2017.1.01* [dokument wewnętrzny].

Tab. 2. Eksport danych z katalogów bibliotek uniwersyteckich i bibliografii pracowników uczelni (marzec 2018 r.).

Lp.	Instytucja	Baza	Program	Eksport danych							Cytowanie
				Do pliku				Przeładowanie			
				BibTeX	RIS	EndNote	Inne	Zotero	Mendeley	EndNote	
1.	Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku	Katalog	Aleph	N	N	N	N ²	N	N	N	N
		Bibliografia	Aleph	N	N	N	N ³	N	N	N	N
2.	Biblioteka Uniwersytecka KUL	Katalog	Primo	N	T	T	T	T	T	N	T
		Bibliografia ⁴	e-KUL	N	N	N	N	N	T	T	T
3.	Biblioteka UMCS	Katalog	Primo	N	T	T	T	T	T	N	T
		Bibliografia	Expertus	N	N	N	N	N	N	N	N
4.	Biblioteka UKW w Bydgoszczy	Katalog	Horizon	N	N	N	N	T	T	N	N
		Bibliografia	Expertus	N	N	N	N	N	N	N	N
5.	Biblioteka Uniwersytecka Gdańskiego	Katalog	Chamo	N	N	T	N	N	N	N	N
		Bibliografia	Expertus	N	N	N	N	N	T	T	N
6.	Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego	Katalog	ProlibIntergo	N	N	N	N	N	T	N	N
		Bibliografia	Prolib	N	N	N	N	N	N	N	N
7.	Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach	Katalog	Aleph	N	N	N	N ⁵	T	N	N	N
		Bibliografia	Expertus	N	N	N	N	T	T	N	N
8.	Biblioteka Jagiellońska	Katalog	Chamo	N	N	T	T	N	N	N	N
		Bibliografia	DSpace	T	T	N	N	T	T	N	T
9.	Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego	Katalog	Sirsi	N	N	N	N	N	N	N	N
		Bibliografia	Expertus	N	N	N	N	N	N	N	N
10.	Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie	Katalog	Primo	T	T	T	T	T	T	N	T
		Bibliografia	Expertus	N	N	N	N	N	T	N	N
11.	Biblioteka Główna UO	Katalog	Primo	T	T	T	T	T	T	N	T
		Bibliografia	Omega-Psir	N	N	N	T	N	N	N	T
12.	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu	Katalog	Primo	T	T	T	T	T	T	N	T
		Bibliografia ⁶	-	-	-	-	-	-	-	-	-

13.	Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego	Katalog	Prolib	N	N	N	N	N	T	N	N
		Bibliografia	Expertus	N	N	N	N	T	T	N	N
14.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecinie	Katalog	Kaho	N	N	N	N	N	N	N	N
		Bibliografia	Kaho	N	N	N	N	N	N	N	N
15.	Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu	Katalog	Horizon	N	N	N	N	N	N	N	N
		Bibliografia	Expertus	N	N	N	N	T	T	N	N
16.	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	Katalog	Chamo	N	N	T	T	N	N	N	N
		Bibliografia ⁷	-	N	N	N	N	T	T	T	T
17.	Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego	Katalog	Prolib	N	N	N	N	N	T	N	N
		Bibliografia ⁸	Pers	N	N	N	N	N	T	N	T
18.	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu	Katalog	Chamo	N	N	N	N	N	N	N	N
		Bibliografia	Własna – autor Barbara Palichleb	N	N	N	N	N	N	N	N

¹ W przypadku nowej (testowej) nakładki Integro pobór danych działa.

² Pojawia się błąd pobrania pliku „MARC wymienny”

³ Pojawia się błąd pobrania pliku „MARC wymienny”

⁴ Baza dostępna jest poza stroną biblioteki. Dostęp: <https://e.kul.pl/qldorobekp.html>.

⁵ Pojawia się błąd pobrania pliku „MARC wymienny”

⁶ Baza publikacji pracowników UAM nie działa. Dostęp: http://lib.amu.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1304&Itemid=88.

⁷ Rolę bibliografii publikacji pracowników UW od 1.12.2014 r. przejęła Polska Bibliografia Naukowa, która zostanie poddana testowi razem z innymi ogólnopolskimi bazami. Dostęp: <http://bibliografia.icm.edu.pl/g2/>.

⁸ Baza dostępna jest poza stroną biblioteki. Dostęp: http://publikacje.uz.zgora.pl:7777/skep_home/about_pl.html.

Źródło: opracowanie własne.

Zacznijmy od bibliografii publikacji pracowników. W 18 bibliotekach obecnie jest wykorzystywanych 9 programów. Wśród nich najpopularniejszym jest Expertus, z którego usług korzysta 7 bibliotek. Oprócz niego mamy: Alepha (1), DSpace (1), e-KUL (1), Kohę (1), Proliba (1), Omega-Psir (1), Persa (1) i program Barbary Palichleb z Uniwersytetu Wrocławskiego (BP). BUW w 2014 r. zaprzestała tworzenia własnej bibliografii i rozpoczęła wykorzystywać do tego celu PBN. Z kolei Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu nie prowadzi takiego zestawienia.

Pierwszym badanym kryterium jest możliwość eksportu danych w postaci osobnego pliku (Tab. 2). Program Expertus jej nie daje. Podobnie jest z większością pozostałych: e-KUL, Koha, Proliba, Omega-Psir, Persa i BP. Aleph daje taką szansę tylko w teorii („MARC wymienny”). Zamiast pliku widzimy opis w stylu ISO 2709, który traktujemy jako cytowanie. Omega-Psir przekierowuje do Google, skąd można już pobrać takie pliki. Jedynie DSpace z Biblioteki Jagiellońskiej oferuje eksport w formatach BibTeX i RIS. Z tym pierwszym lepiej radzi sobie Zotero, który nie pobiera jednak DOI, za to Mendeley nie widzi autora, a strony podaje w polu abstraktu. To samo powtarza się z formatem RIS, różnicą jest kompletność danych w Zotero i EndNote. Na 17 baz, daje to tylko trzy, czyli 18%.

Drugie kryterium sprawdzało współpracę bibliografii z dodatkami do przeglądarki (Tab. 2). Programy Aleph i Prolib nie przeszły go pozytywnie. BP zamieszcza informacje o Zotero, ale w praktyce oprogramowanie nie obsługuje dodatków. Expertus zainstalowany w Bydgoszczy, Lublinie (UMCS) i Łodzi nie pozwala na pobranie danych. Ten sam program w Gdańsku, Kielcach, Olsztynie, Rzeszowie i Toruniu współpracuje z ZC i MI. W przypadku tego pierwszego warunkiem jest posiadanie przez artykuł DOI, z którym wiąże się usługa katalogowa CrossRef. MI jest bardziej niezależny, ale myli np. tytuł rozdziału z tytułem pracy zbiorowej, w której ten pierwszy się znajduje. W obu dodatkach do przeglądarki po pobraniu danych bibliograficznych brakuje stron. Natomiast CER zupełnie nie radzi sobie z Expertusem, czasami wymieniając tylko ISBN zamiast ISSN-u.

Obecność DOI w opisie ma znaczenie również dla innych bibliografii. Ze śląskiej bazy Koha dane pobierają ZC i MI, z e-KUL tylko ten drugi, jednak pod warunkiem występowania DOI. PBN współpracuje bezbłędnie ze wszystkimi dodatkami. Krakowski DSpace umożliwia import danych przez ZC i MI. CER pobiera tylko autora i tytuł. Bez DOI MI nie podaje stron (ZC wymienia je w polu abstraktu). Zielonogórski Pers współpracuje tylko z MI, i wyłącznie w wybranych przypadkach, natomiast EndNote eksportuje jedynie autora. Opolski Omega-Psir nie współpracuje z żadnym z dodatków, ale oferuje możliwość eksportu danych do CiteULike. Reasumując, daje to 10 baz, czyli 59%.

Trzecie kryterium w postaci generowania gotowych cytowań spełniły tylko 4 bibliografie, czyli 24% (Tab. 2). Baza e-KUL oferuje style APA i BibTeX, krakowskie DSpace – APA, Chicago, Harvard, ISO 690, Omega-Psir – APA, Chicago, ISO 690, IEEE, CSE, MLA i ACM, PBN – ABNT, BibTeX, Nature, APA, CBE, Cell, Chicago/Turabian, Harvard, MLA, RefWorks, natomiast Aleph tylko ISO 2709. Wszystkie opisy z wyjątkiem jednego są kompletne i poprawne. Przysłowiową czarną owcą jest ISO 2709, którego Zotero nie rozpoznaje przy opcji „Importuje ze schowka”.

Porównując wyniki bibliografii publikacji pracowników z bibliograficznymi bazami WBP wygląda na to, że w kryterium eksportu pliku mamy zwycięstwo tych drugich (18 do 35%). W przypadku generowania cytowań otrzymaliśmy remis (18 do 18%). Tylko w zakresie współpracy z dodatkami do przeglądarki górą okazały się bibliografie publikacji pracowników (53 do 18%).

Przyjrzyjmy się teraz katalogom bibliotek uniwersyteckich. 18 OPAC-ów wykorzystuje 7 programów. Najpopularniejszym jest Primo (5), dalej mamy Chamo (4), Proliba (3), Alepha (2), Horizonta (2) oraz Kohę (1) i Sirsi (1).

Systemy Primo z Olsztyna, Opola i Poznania pozwalają na pobór metadanych w formatach: BibTeX, RIS, EndNote i RefWorks. Tego pierwszego nie zapewnia katalog z Lublina. Format BibTeX z Opola i Poznania działa bez zarzutu po imporcie do Zotero, a w Olsztynie nie uwzględniane jest pole zawierające autora. Ten problem występuje za każdym razem w przypadku Mendeleya. Format RIS w Zotero wyświetlał się z błędami: wydawca jako współautor (Lublin, Opole, Poznań). Zotero nie pobiera autora i wydawcy (Olsztyn). Te same pliki w Mendeleyu i EndNote działają bez problemu (Lublin) lub nie zawierają autora (Olsztyn, Opole i Poznań). Dane z plików EndNote w większości wyświetlają się prawidłowo, jedynie w Olsztynie w polu autora pojawia się wydawca.

Program Chamo pozwala na eksport danych, ale po dodaniu opisu do schowka, co jest mało intuicyjne. Stamtąd istnieje możliwość pobrania pliku w formacie EndNote (Gdańsk, Kraków i Warszawa), ISO 2709 (Kraków i Warszawa) i MARCXML (Warszawa). Wrocławski katalog nie oferuje takiej usługi. Format EndNote we wszystkich trzech przypadkach działa (Gdańsk, Kraków i Warszawa), a ISO 2709 tylko w Krakowie (wyłącznie w Zotero). W Warszawie formaty ISO (Zotero) i MARCXML (Mendeley) nie przeszły poprawnie testu.

Programy Aleph w Białymstoku i Kielcach mimo oferowania możliwości eksportu plików w formacie „MARC wymienny” w praktyce generują rekordy w ISO 2709. Pozostałe programy nie dają takiej szansy nawet w teorii. W rezultacie daje to 8 pozytywnych wyników na 18 baz, czyli 44%.

Przyjrzyjmy się teraz zagadnieniu współpracy z dodatkami do przeglądarki (Tab. 2). ZC i MI radzą sobie dość dobrze z danymi z systemu Primo. Ten pierwszy wymienia jednak za każdym razem wydawcę jako współautora, a w dwóch przypadkach (Opole i Poznań) podaje najpierw imię, a potem nazwisko autora. MI z trzech baz (Lublin i Olsztyn) pobiera kompletne opisy. W Opolu i Poznaniu dodatek importuje więcej niż jeden opis. CER nie radzi sobie z żadnym opisem z Primo, gdyż pobiera tylko tytuł, myląc typ publikacji i podając przy książce, że jest to artykuł z czasopisma.

Drugi pod względem popularności system Chamo nie obsługuje dodatków do przeglądarki. Z Prolibem współpracuje tylko MI, i to jedynie w 2 z 3 baz (Katowice i Rzeszów). Horizon w Bydgoszczy pozwala na pobór danych za pomocą ZC i MI, podczas gdy toruński nie radzi sobie z żadnym z tych dodatków. ZC czerpie z niego tylko tytuł, a MI nie importuje niczego albo inną pozycję autora. CER w obu przypadkach wyświetla jedynie ISBN i myli format. Z systemem Aleph współgra tylko ZC, i to jedynie w Kielcach (w Białymstoku nie działa).

Wyświetlanie innej publikacji autora oprócz Primo (Opole i Poznań) i Horizona (Bydgoszcz) można zaobserwować także w łódzkim Sirsi (ZC), który poza tym jednym, błędnym przypadkiem nie współpracuje z dodatkami. Żaden z nich nie może pobrać danych z systemu Koha w Katowicach. W sumie daje to wynik 7 na 18, czyli 39% współpracujących OPAC-ów.

Przyjrzyjmy się teraz zagadnieniu generowania cytowań (Tab. 2). Katalogi w systemie Primo oferują style APA, Chicago/Turabian i MLA, a biblioteki w Olsztynie, Opolu i Poznaniu dodatkowo Harvard. Wszystkie one działają, lokując jednak wydawcę jako współautora. Drugi pod względem popularności system Chamo, nie zapewnia tej usługi. Warszawski OPAC wprawdzie daje możliwość generowania cytowań w stylach APA, Chicago, CSE, AMA, MLA, ENJM, NLM, Turabian, ale w praktyce usługa ta nie działa. Programy Aleph w Białymstoku i Kielcach tworzą opisy w stylu ISO 2709. Problem w tym, że nie da się ich użyć w żadnym z testowanych programów. Pozostałe systemy nie generują cytowań.

Podsumowując wyniki ostatniego kryterium, otrzymujemy w sumie 29% baz generujących cytowania. Razem z 44% katalogów eksportujących metadane i 39% współpracującymi z dodatkami do przeglądarki, daje to rezultat tylko nieznacznie lepszy od katalogów WBP, gdzie rezultaty kształtują się odpowiednio na poziomie: 29, 47 i 17%.

Analiza współpracy ogólnopolskich katalogów i baz bibliograficznych z menedżerami bibliografii

Do analizy wybraliśmy 11 reprezentatywnych baz, z których korzystają regionalni bibliografowie: Akademicka Platforma Czasopism (APCz), BazHum, *Bibliografia Geologiczna Polski* (BGP), CWPN Academica, katalog Biblioteki Narodowej, KaRo, Nukat, *Polska Bibliografia Literacka* (PBL), PBN, biblioteki cyfrowe: Polona i Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (WBC). Wśród nich 5 korzysta z formatu MARC 21, 4 z Dublin Core i 2 z własnych rozwiązań. Większość baz pracuje w oparciu o własne oprogramowanie,

wyjątkami są BGP prowadzona w systemie Aleph i WBC w programie DLibra.

Tab. 3. Eksport danych z katalogów i ogólnopolskich baz bibliograficznych (marzec 2018 r.).

Lp.	Baza	Format	Eksport danych							Cytowanie
			Do pliku				Prze- glądarka			
			<i>Bibtext</i>	<i>RIS</i>	<i>EndNote</i>	Inne	<i>Zotero</i>	<i>Mendeley</i>	<i>EndNote</i>	
1.	CWPNAcademica	Dublin Core	N	N	N	N	N	N	N	T
2.	Akademicka Platforma Czasopism	Dublin Core	T	T	T	T	T	T	N	T
3.	BazHum	MARC21	T	T	N	N	N	N	N	N
4.	Bibliografia Geologiczna Polski	MARC21	N	N	N	T	T	T	N	N
5.	Biblioteka Narodowa	MARC21	N	N	T	T	T	T	N	N
6.	KaRo	MARC21	N	N	N	N	N	N	N	N
7.	Nukat	MARC21	N	N	N	N	T	N	N	N
8.	Polona	Dublin Core	N	N	N	N	N	N	N	N
9.	Polska Bibliografia Literacka	EDR ¹	N	N	N	N	N	N	N	N
10.	Polska Bibliografia Naukowa	PBN ²	N	N	N	N	T	T	T	T
11.	Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa	Dublin Core	N	T	N	N	T	T	T	T

¹ Z. Szymańska, B. Domosławska, M. Matysiak, *Polska Bibliografia Literacka – ujęcie realistyczne*, „Materiały Konferencyjne EBIB” 2013, nr 24, s. 6, http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/download/31/152.

² Koalicja Otwartej Edukacji, *Stanowisko Koalicji Otwartej Edukacji w sprawie Planu wdrożenia otwartego dostępu do treści naukowych w Polsce*, koed.org.pl/wp-content/uploads/2014/09/koed_stanowisko_plan_open_Access.odt.

Źródło: opracowanie własne.

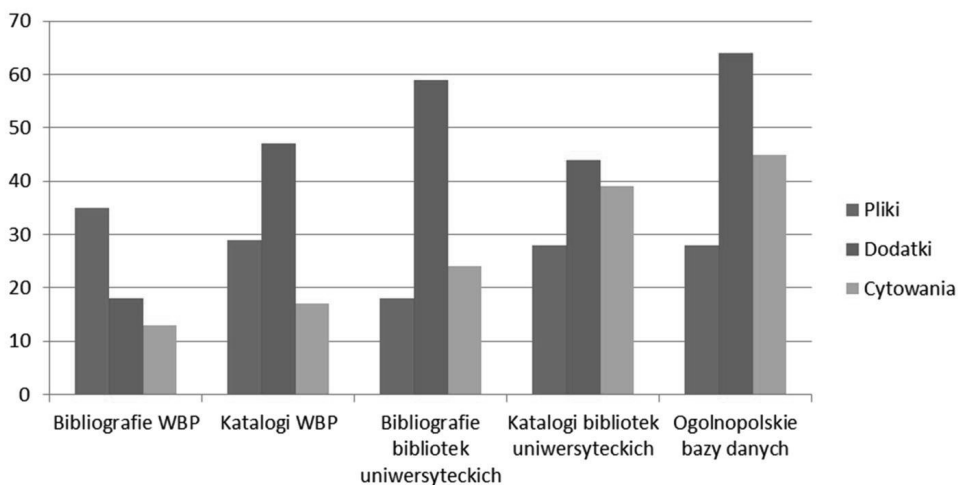
Zacznijmy od kryterium eksportu plików (Tab. 3). Spośród 11 baz tylko pięć oferuje taką możliwość. W BazHum natrafiamy na formaty BibTeX i RIS, w WBC na RIS, w APCz na RIS i EndNote, w katalogu BN na EndNote i dodatkowo RefWorks, natomiast w BGP na „MARC wymienny”

Dane z rozszerzeniem RIS z BazHum są rozpoznawane tylko przez Zotero. Z pliku BibTeX otrzymujemy jedynie autora, rok, tom i początek tytułu czasopisma. Metadane w formacie RIS z WBC są odczytywane przez oprogramowanie, ale brakuje miejsca i daty wydania publikacji. Plik w tym samym formacie z APCz zawiera dane pozbawione stron i DOI, a w Mendeleyu nawet autora. Pełny opis otrzymujemy z tej bazy za pośrednictwem rozszerzenia EndNote. Co ciekawe, ten sam format z katalogu BN nie został zaimportowany przez własny program. Próba pobrania opisu „MARC wymienny” z BGP zakończyła się błędem. Podobnie jest w przypadku Polony, gdzie mamy szansę eksportować dane w formacie XML, z którymi jednak nie poradził sobie żaden z programów. W sumie daje to 3 bazy na 11, czyli 28%.

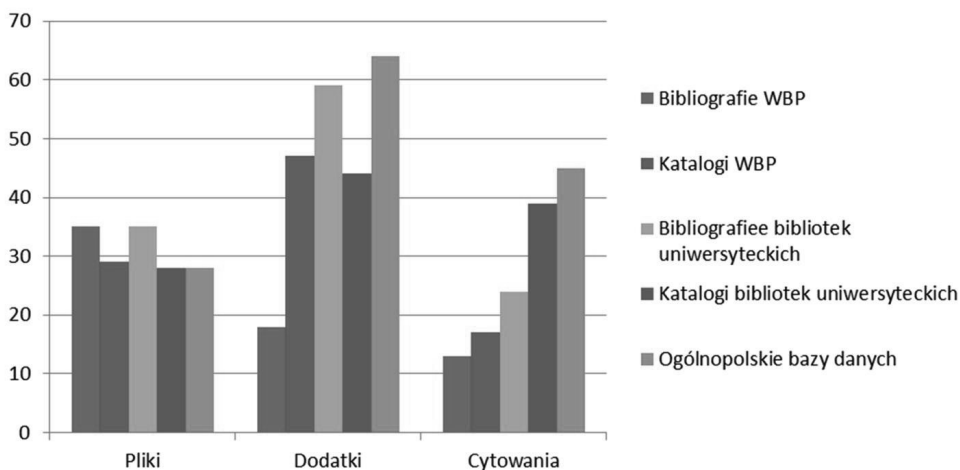
Odmienne prezentuje się współpraca baz z dodatkami do przeglądarki (Tab. 3). Spośród 11 baz tylko 5 nie przeszło tego testu: *Academica*, *BazHum*, *KaRo*, *PBL* i *Polona* (ZC i CER pobierają tylko tytuł). *Nukat* współgra tylko z ZC. Dane z katalogu BN dodatki pobierają z błędami: ZC zamieszcza w tytule czasopisma datę ukazywania się, MI gubi cytataę wydawniczą, a w CER widzimy tylko autora i tytuł. APCz i WBC współpracują z dodatkami niemal idealnie, gdyż ZC i MI działają dobrze, jedynie CER podaje błędne lub niekompletne dane. Podobnie jest w BGP, gdzie MI radzi sobie dobrze, ZC ma braki, a CER nie pobiera żadnych danych. Test przeszła najlepiej PBN, z którą bez problemów współpracują wszystkie dodatki. Daje to łączny wynik 64% współpracujących baz.

W przypadku generowania gotowych cytowań wygląda to jak poniżej (Tab. 3). Tylko 5 baz oferuje taką usługę, czyli 45%. *Academica* zapewnia opis w stylu BibTeX, ale bez cytaty wydawniczej. Ten sam styl można pobrać bez problemu z WBC. Test najlepiej wypada w APCz i PBN, które oferują parę stylów: *ABNT*, *BibTeX*, *Nature*, *APA*, *CBE*, *Cell*, *Chicago/Turabian*, *Harvard*, *MLA*, *RefWorks*, *Science*, *ISO 960*, z których wszystkie działają.

Reasumując, osiągnięte wyniki w postaci odpowiednio: 28, 64 i 45% plasują ogólnopolskie bazy na najwyższym podium naszego testu (Rys. 4). Warto w tym miejscu odnotować dobre wyniki APCz (*Dublin Core*), BGP (*MARC 21*) i PBN (*PBN*) w drugim kryterium, które zdaniem piszącego oferuje najprostszy i najwygodniejszy sposób pracy z menedżerem bibliografii (Rys. 5).

Rys. 4. Współpraca z menedżerami ze względu na typ bazy.

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 5. Współpraca z menedżerami ze względu na formę przekazu metadanych. Źródło: opracowanie własne.

DOI i ORCID

Brytyjscy naukowcy Duncan Hull, Steve R. Pettifer, Douglas B. Kell już w 2008 r. poddali analizie dostępność metadanych na stronach wybranych bibliotek cyfrowych i baz danych prezentujących materiały z zakresu biologii dla menedżerów bibliografii. W rekomendacjach dla nich zapropono-

wali, aby te dane były łatwo dostępne w jednym z popularnych formatów. Dodatkowo sugerowali wzbogacenie opisów o identyfikatory dokumentów (DOI) i autorów¹⁹. Po 10 latach należy nawiązać do tego apelu.

Stałymi identyfikatorami opatrywane są obecnie wyłącznie materiały o charakterze naukowym. W perspektywie najbliższych lat nic nie wskazuje na to, aby miało to ulec zmianie. Warto byłoby zastanowić się nad ich dodaniem do baz bibliograficznych. Publikacje naukowe nie przekraczają paru procent opisów wprowadzanych przez regionalnych bibliografów. Tym samym dodatkowe elementy opisu nie będą miały znaczącego wpływu na wzrost obciążeń w pracy nad bazą, a mogą je nawet zmniejszyć. Dotyczy to szczególnie czasochłonnej identyfikacji autorów, w czym ORCID byłby wielce pomocny bibliografom. Podobnie wygląda to z DOI, który pozwalałby na identyfikację dzieła i dawałby dostęp do opisu bibliograficznego z innej bazy danych, co miałyby wpływ na jego ujednoczenie i zmniejszenie potencjalnych błędów.

Spróbujmy przyjrzeć się miejscu obydwu elementów w formacie MARC 21. W bibliotekach narodowych Czech i Niemiec DOI podaje się w polu 024, natomiast związany z nim link w polu 856²⁰. Takie rozwiązanie zaakceptowała również polska Biblioteka Narodowa²¹.

Przykład 1

024	7#	\$a10.12775/FT.2017.001\$2DOI
856	42	\$uhttp://dx.doi.org/10.12775/FT.2017.001

Dla numeru ORCID amerykańska Biblioteka Kongresu²², a za nią m.in. Niemiecka Biblioteka Narodowa i nasza Biblioteka Narodowa również przewidują pole 024²³. W opisach z więcej niż jednym twórcą podaje się ten identyfikator w innych lokalizacjach: 1XX, 6XX i 7XX²⁴.

19 D. Hull, S. R. Pettifer, D. B. Kell, *Defrosting the digital library...*

20 E. Lichtenbergová, *Dotazy ke katalogizaci*, <http://katdotaz.nkp.cz/zobraz.phtml?id=569>; H. Eichenauer, *Datendienst: Änderungen im Format MARC 21 für Titeldaten ab 12. Januar 2016 (Export-Release 01/2016)*, s. 4, http://www.dnb.de/SharedDocs/Downloads/DE/DNB/service/rundschreiben20151014AenderungenMARC21TiteldatenExportRelease20161.pdf?__blob=publicationFile.

21 Z. Żurawińska, *DOI w zapisie bibliograficznym*, do: M. Balcerek, 26 styczeń 2017, korespondencja elektroniczna.

22 Library of Congress, *024: other standard identifier*, <https://www.loc.gov/marc/authority/ad024.html>.

23 A. Ripagin, *05 - 10 - Änderungen Aleph-Internformat - Verbunddienstleistungen - hbwiki* <https://wiki1.hbw-nrw.de/pages/viewpage.action?pageId=38699108>; N. Habermann, *Protokoll der 7. Sitzung der Expertengruppe Normdaten*, s. 6, http://www.dnb.de/SharedDocs/Downloads/DE/DNB/standardisierung/protokolle/pEgNd20150225v.pdf?__blob=publicationFile; Biblioteka Narodowa, *Rekord wzorcowy - adaptacja marc 21* <http://przepisy.bn.org.pl/formaty/rekord-wzorcowy--adaptacja-marc-21>.

24 Machine-Readable Bibliographic Information Committee (MARBI), *Proposal No. 2010-06: encoding the ISNI in the MARC 21 bibliographic and authority formats*, <https://www.loc.gov/marc/marbi/2010/2010-06.html>; Ek Libris, *Search indexes*, https://knowledge.exlibrisgroup.com/Alma/Product_Documentation/010Alma_Onli

Przykład 2

024 7# \$a0000-0002-1007-8042\$2ORCID
 024 7# \$ahttp://orcid.org/0000-0002-1007-8042

Przykład 3

100 1# \$a Balcerek, Mariusz.\$d(1979-).\$eAutor\$0ORCID:0000-0002-1007-8042

Przykład 4

700 1# \$a Tandecki, Janusz.\$d(1950-).\$e Redaktor\$0ORCID:0000-0003-0484-5847

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na funkcjonowanie w obiegu naukowym innych numerów dla autorów, takich jak ResearcherID²⁵, czy Scopus ID²⁶, które w razie wystąpienia również winny być odnotowywane w zapisie bibliograficznym.

Warto również zastanowić się nad zastosowaniem pełnego zapisu numerów ORCID (<http://orcid.org/>), czyniących z nich linki, łatwiejsze w obsłudze. Taka metoda obowiązuje już w systemach zarządzania treścią (ang. *Content Management System* – CMS), skąd metadane są eksportowane do baz bibliograficznych.

Zakończenie

W podsumowaniu należy się zastanowić nad sensem tworzenia i udostępniania bibliografii regionalnych bez możliwości współpracy z menedżerami bibliografii. Analiza wskazuje, że w erze Internetu bazy tego rodzaju nie mają racji bytu. Jeśli bibliografie regionalne nie dostosują swoich baz do oczekiwań i potrzeb czytelników, od których wymaga się załączania bibliografii, to stracą na znaczeniu.

ne_Help_(English)/040Resource_Management/040Metadata_Management/180Search_Indexes; H. Eichenauer, *Datendienst Gemeinsame Normdatei (GND): Änderungen im Format MARC 21 für Normdaten ab 12. September 2017 (Export-Release 2017.03)*, s. 4–5, http://www.dnb.de/SharedDocs/Downloads/DE/DNB/service/rundschreiben20170612AenderungMARC21Normdaten.pdf?__blob=publicationFile; OCLC, *Control subfields*, <https://www.oclc.org/bibformats/en/controlsfields.html>.

25 Thomson Reuters, *Researcher ID help*, <http://www.researcherid.com/Home.action?returnCode=ROUTER.Unauthorized&Init=Yes&SrcApp=CR>.

26 Elsevier, *Scopus: access and use support center*, https://service.elsevier.com/app/answers/detail/a_id/11212/supporthub/scopus/related/1/session/L2F2LzEvdGltZS8xNTIwNTA3MjgzL3NpZC9mVXdHT2ZKQkZZWm9XNmNkADlrMDZ6ODhQRUIEdkFHMnprbzQwdkhmU3hTVGpudkxvNSU3RWlfa2ZxTFVFM2tRQzNjQIQ3ZUE4Z2-ZJM2FkSIINckQ5eWFUVGIQMhFXcINHS3VKcFBCRUIGbEclNOVKaUU0Zk1QN1pmV09BJTl1JTl1.

Bazy o charakterze naukowym od dawna starają się nadążyć za nowymi trendami. Jak wygląda to w przypadku produktów oferowanych przez WBP? Analiza siedemnastu bibliografii pokazała, że nie są one jeszcze dostosowane do współpracy z menedżerami. Należy ocenić to negatywnie. Taka współpraca nie jest standardem. Niewiele wskazuje, aby miało to w najbliższym czasie ulec zmianie. W dyskusjach bibliografów z WBP temat menedżerów i współpracy z nimi nie istnieje. Brak świadomości istnienia problemu nakazuje postrzegać pozytywne wyniki jako dzieła przypadku. Świadczy o tym fakt, że dane z bibliografii regionalnych są błędne i niekompletne.

Osiągnięte przez bazy bibliografii regionalnych WBP wyniki są wyraźnie niższe od ogólnopolskich i uniwersyteckich baz. Zastanawiające jest to, że bibliografie regionalne WBP wypadają gorzej nawet w porównaniu do katalogów własnych instytucji. Przyczyną takiej sytuacji jest najprawdopodobniej zablokowanie portu Z39.50, który odpowiada za eksport metadanych. Pośrednio pokazuje to stosunek do bibliograficznych baz w tworzących je bibliotekach.

Osobną kwestią jest kompletność i poprawność opisów pobranych za pomocą menedżerów. Uzyskane w ten sposób zapisy bibliograficzne wymagają ręcznej edycji, często tak dalece posuniętej, że użytkownik woli stworzyć je sam, ręcznie. Najczęściej błędy pojawiają się w artykułach z czasopism. Zdarza się, że brakuje stron, numerów, a nawet całej cytaty wydawniczej. Ta niedogodność uwidacznia się także przy pracach zbiorowych. Błędy występują również podczas generowania gotowych zapisów bibliograficznych, które należy tworzyć od nowa.

Wymienione wyżej uwagi mają charakter ogólny. Głównym celem analizy była odpowiedź na pytanie, czy dana baza pozwala na pracę z menedżerem bibliografii, czy nie. Chcąc uzyskać dokładne wyniki na temat błędów w tym procesie musimy przeprowadzić dodatkowe testy. Dobrym przykładem takich badań, są te opublikowane przez Jiří Kratochvíla z Uniwersytetu Masaryka w Brnie (Czechy) w 2016 r. Sprawdził on kompletność i bezbłędną siedemnastu opisów (książki, artykuły, materiały konferencyjne) pobranych przez menedżery²⁷.

Ostatnią kwestią podsumowania jest sprawa zamieszczania w opisach numerów DOI i ORCID, które stanowią standard w publikacjach naukowych. Pozwalają one na bezbłędną identyfikację publikacji i autorów, co jest szczególnie istotne w każdej bibliografii. Dodatkowo, jak zauważyliśmy na przykładzie baz naukowych, obecność tego pierwszego ma duże prze-

27 J. Kratochvíl, *Srovnání správnosti bibliografických...*, s. 118–153.

łożenie na kompletność i poprawność pobieranych danych. Reasumując, należy zarekomendować ich uwzględnianie w tworzeniu bibliografii regionalnych.

Bibliografia

1. *Bibliografia: metodyka i organizacja*, red. Z. Żmigrodzki,, Warszawa 2000.
2. Biblioteka Narodowa, *Rekord wzorcowy – adaptacja marc 21*, <http://przepisy.bn.org.pl/formaty/rekord-wzorcowy---adaptacja-marc-21>.
3. *Comparison of reference management software*, w: *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Comparison_of_reference_management_software&oldid=827336464.
4. Cordon-García J. A., Martín-Rodero H., Alonso-Arévalo J., *Gestores de referencias de últimageneración: análisiscomparativo de RefWorks, EndNote Web y Zotero*, „El profesional de la información” 2009, Vol. 18, núm. 4, s. 445–455, <https://doi.org/10.3145/epi.2009.jul.14>.
5. Czerski W. M., *Narzędzia informatyczne wspomagające pracę nowoczesnego naukowca*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2017, nr 1, s. 199–204, <https://doi.org/10.15584/eti.2017.1.27>.
6. East J., *Academic libraries and the provision of support for users of personal bibliographic software: a survey of Australian experience with EndNote*, „LASIE (Library Automated Systems Information Exchange)” 2001, Vol 32, no 1, s. 64–70.
7. Eichenauer H., *Datendienst: Änderungen im Format MARC 21 für Titeldaten ab 12. Januar 2016 (Export-Release 01/2016)*, <http://www.dnb.de/SharedDocs/Downloads/DE/DNB/service/>